

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Fırat University Journal of Social Science
Cilt: 18, Sayı: 2 Sayfa: 151-174, ELAZIĞ-2008

YEDİ - SEKİZ YAŞ ÇOCUKLARININ SOSYAL BECERİLERİNİN İNCELENMESİ

Examining Social Skills In Seven And Eight Years Old Children

Serdal SEVEN

*Muş Alparslan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Muş.
serdalseven@hotmail.com*

ÖZET

Bu araştırma, sosyal becerilerle yedi ve sekiz yaş ilköğretim öğrencilerinin ailesel faktörleri arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın evrenini Muş Merkez İlçedeki ilköğretim okullarının birinci ve ikinci sınıfları; örneklemini ise bu okulların dördünde bulunan yedi ve sekiz yaşındaki 252 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada bilgi toplama aracı olarak Sosyal Beceri Değerlendirme Sistemi Temel Eğitim Bölümü Öğretmen Formu (SBDS/TE-ÖF) kullanılmıştır. Araştırmanın çözümlenmesinde yüzde (%), frekans (f), Tek Faktörlü ANOVA, Scheffe ve Aritmetik Ortalama istatistiksel yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre; sosyal beceriler cinsiyet, kardeş sayısı, annenin öğrenim durumu ve ailenin sosyo-ekonomik durumu faktörlerine göre anlamlı farklılıklar göstermiştir. Alt faktörler incelendiğinde ise atılganlık becerisi ile doğum sırası dışındaki bütün faktörler; işbirliği becerisi ile cinsiyet ve kardeş sayısı; öz-kontrol ile de kardeş sayısı ve anne öğrenimi arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: sosyal gelişim, sosyal beceri, ilköğretim.

ABSTRACT

The purpose of this study is to determine significant difference between social skills and family demographic factors in 7,8 years old children. The participant of this study was 252 children from elementary schools' first and second classes in Muş. Data collected by Social Skills Rating System Elementary Level Teacher Form (SSRS/EL-TF). One way ANOVA, Scheffe, f (frequency) and % (percentage) analysis methods are used for analysis. As results of the investigation significant differences were found between social skills and gender, parental education, number of sibling and socio-economic status. For subscales of the SSRS/EL-TF scale's results, significant differences were found between assertion and all factors except birth order. Significant differences were found between cooperation and gender and number of sibling. In addition significant differences were found between self-control and number of sibling and parental education.

Key Words: Social development, social skill, elementary school.

Giriş

Çocuğun sosyal olarak gelişiminin altında yatan nedenlerin araştırılmasına eğitimciler ve araştırmacılar tarafından son yıllarda daha fazla önem verilmeye başlanmıştır. Yapılan araştırmalar, çocukların minimal düzeyde sosyal becerilere sahip olmamaları halinde yaşamları boyunca sosyal ilişkilerinde risk altında olacaklarını göstermektedir (Parker ve Asher, 1987:357). Çocukların diğerleriyle sosyal ilişkilerinin yeterliliği “sosyal yeterlilik” kavramıyla ifade edilmektedir. Sosyal yeterlilik, Goldfried ve D’Zurilla (1969:161) tarafından “bir bireyin onu rahatlatacak değişik problem durumlarına uygun tepki gösterebilme yeterliliği ve etkililiği” olarak tanımlanmıştır. Sosyal yeterlilik içeren davranışlar bir takım kategorilerde incelenmektedir. NAEYC (National Association for the Education of Young Children) tarafından çocuklarda gözlenebilir sosyal yeterlilik davranışları kişisel nitelikler, akran ilişkileri ve sosyal beceriler olarak üç kategoriye ayırmıştır (Kostelnik ve diğerleri, 2002:5). Kişisel nitelikler ilişkiye isteklilik, empati ve mizah gibi davranışları; akran ilişkileri diğerleri tarafından kabul görme, etkinliklere davet edilme davranışlarını içermektedir (Kostelnik ve diğerleri, 2002:5). Sosyal beceriler ise bunlara göre daha geniş içeriğe sahiptir ve sosyal yeterliliğin en önemli göstergesi olarak görülmektedir (King, 2000:15).

Sosyal beceri, sosyal yeterlilik kavramıyla zaman zaman karıştırılmaktadır. Oysa sosyal yeterlilikle sosyal beceri birbirinden farklı kavramlardır. Sosyal yeterlilik, bireyin belli durumdaki performansının genel niteliği hakkında sosyal yargı bildiren geniş bir kavramdır. Sosyal beceri ise sosyal durumda sergilenen davranış biçimidir. Sosyal olarak yeterli olan bireyler sosyal beceriye de sahiplerdir (McFall, 1982:539). Ancak bireylerin sahip oldukları bu becerileri hangi durumlarda ve nasıl kullanacaklarını yeterince öğrenmemiş olmaları sosyal beceri eksikliğini doğurmaktadır (Hops, 1983:3).

Sosyal becerilerin ne olduğu ile ilgili üzerinde anlaşılan tek bir tanım yoktur. Son yıllarda sosyal beceriler için sayısız tanımlamalar düşünülmüştür. Bu tanımlardan bazıları aşağıda sunulmuştur:

Hersen ve Bellack (1976: 562)’a göre sosyal beceriler; “kişiler arası bağlamda sosyal gücü kaybetme sıkıntısı çekmeden pozitif ve negatif duygularını ifade etme yeteneği”ni içerir. Her beceri, kişilerarası bağlamın geniş değişkenliğini gösterir ve sözel ve sözel olmayan uygun tepkileri koordine etmeyi gerektirir.

Rinn ve Markle (1979:108) tarafından sosyal beceriler; “kişilerarası ilişkiler bağlamında çocukların, diğer kişilerin (akran, ebeveyn, kardeş ve öğretmen) sözlü veya

sözsüz tepkilerinden etkilendikleri bir repertuar” olarak tanımlanmıştır. Bu repertuar çocukların çevrelerinden (kazanarak, ortadan kaldırarak veya sosyal ortamdaki arzu edilen veya edilmeyen ürünlerden kaçarak) etkilenmeleriyle çalışan bir mekanizma gibi hareket eder.

McFall (1982:539), sosyal becerilerin, belirli durumlarda gösterilen diğerlerinin sosyal yeterliliğine ilişkin kararlarıyla sonuçlanan davranışlar olduğunu savunmuştur.

Dowrick (1986:5)’e göre sosyal beceriler; “belli bir ortamda toplumsal olarak kabul görecektir ve hem kişinin kendisi, hem de karşısındaki için yararlı olacak şekilde davranabilme becerisi”dir.

Gresham ve Elliott (1990:1) sosyal becerileri, “Kişinin diğerleriyle daha güçlü bir etkileşim kurması ve sosyal olarak kabul görmeyen tepkilerden kaçınmasına olanak veren sosyal olarak kabul edilen öğrenilmiş davranışlar” olarak tanımlamışlardır.

Hargie (1986:12), sosyal becerilerin özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

1. Sosyal beceriler amaç yönelimlidir. Birey istenilen sonuca varmak için kullanır.
2. Sosyal beceriler karşılıklıdır. Ortak bir amaca yönelik olarak bireylerin her davranışı birbiriyle ilişkilidir.
3. Sosyal beceriler duruma göre uygunluk gösterir. Sosyal becerilerini gösteren birey, içinde bulunduğu sosyal durumlardaki ihtiyaçlarına göre kendisini uydurabilir.
4. Bireyin davranışları bir bütünün parçaları olarak değerlendirilebilir. Sosyal beceri tepkileri hiyerarşik bir düzen içindedir.
5. Sosyal beceriler öğrenilen davranışları içerir. Gösterilen davranış formları genel olarak bireyin öğrendiği davranışlardır.
6. Sosyal beceriler birey tarafından kontrol edilen davranışlardır.

Gresham (1988), sosyal becerileri “davranışsal yapı” olarak kavramsal bir çerçeveye oturtmuştur. Bu görüşe göre sosyal beceriler belirli sosyal davranış kategorilerinden oluşmaktadır. Örneğin, atılganlık becerisi diğerlerinin hareketlerine tepkiyi, akranlarıyla konuşmaları başlatmayı ve kolayca arkadaşlık kurmayı içeren sosyal davranışlardan oluşmaktadır (Akt.King, 2000:15).

Sosyal becerilerin kavramsal yapısıyla ilgili bir diğer yaklaşım “karakter esaslı” yaklaşımdır. “Karakter esaslı” yaklaşım sosyal becerileri, sosyal davranış olarak bir kişilik özelliğini ortaya çıkarma veya o özelliğe tepkide bulunma olarak kavramsallaştırmaktadır (McFall, 1982:1-3; Oprea, 1998:40). Davranışsal yapının aksine bu yaklaşımda davranışsal yapıdaki sosyal beceriler belirli durumlarda gözlenebilen davranışlara işaret eder (Linehan, 1980:147). Belirli durumlardaki herhangi bir kişilik özelliği veya treyde yönelmeyen belirli yerleşik davranışlar ayrı sosyal beceriler olarak

görülür ve bu farklılık, davranışsal yapının moleküler modeli içinde araştırılır. Moleküler model ise sosyal beceri olarak tanımlanabilecek davranış örneklerini itina ile tespit eder. Bu görüşe göre sosyal beceri, ortama ve yaşa göre değişen çeşitli sosyal becerilerin tümüdür. Bu beceriler, özgüven göz iletişimi, konuşma süresi ve vurgulanma gibi unsurlara bağlı davranış birliğinin artırılmasına bağlıdır (Atılgan, 2001:11).

Sosyal beceriler birçok araştırmacı tarafından farklı boyutları dikkate alınarak sınıflandırılmıştır. Fakat bunlardan en popüler olanları Riggio (1986) ve Gresham & Elliott (1990) tarafından ortaya atılan sınıflandırmalardır. Riggio (1986:649), sosyal becerileri oluşturan altı yapısal kategori olduğunu belirtmektedir. Bu kategoriler duyuşsal ve sosyal olarak iki boyuttadır. Riggio (1986) tarafından geliştirmiş olan Sosyal Beceri Envanteri'nde (Social Skills Inventory) sosyal beceri ve sosyal becerileri oluşturan yapılar şunlardır (Yüksel, 2004:9-12): Duyuşsal anlatımcılık (emotional expressivity), duyuşsal duyarlık (emotional sensitivity), duyuşsal kontrol (emotional control), sosyal anlatımcılık (social expressivity), sosyal duyarlık (social sensitivity), sosyal kontrol (social control),

Gresham ve Elliott (1990) tarafından geliştirilen Sosyal Beceri Değerlendirme Sistemi ölçeğinde sosyal beceriler beş alt kategoride incelenmektedir. Buna göre:

İşbirliği: Diğerlerine yardım etme, materyalleri paylaşma, yönergelere ve kurallara uyma becerilerini içerir.

Atılganlık: Başkalarına bilgi sorma, kendisini tanıtmak ve diğerlerinin hareketlerine pozitif olarak hakkını arayıcı şekilde tepki verme gibi davranışları içerir.

Öz-kontrol: Engel durumlarından ileri gelen, vurulduğunda veya itildiğinde uygun tepki verme, akranlarıyla çatışmaya düştüğünde sinirlerini kontrol etme ve tartışmalarda uzlaşma gibi becerileri içeren becerilerdir.

Empati: Diğerlerine karşı ilgi ve sorumluluk duygusundan kaynaklanan davranışları içerir.

Sorumluluk: Çocuğun diğerlerinin istekleri ve kurallar karşısında gösterdiği tepkilere işaret eden becerilerdir.

Sosyal becerileri açıklamak için pek çok faktör belirlenmesine rağmen çocuğun davranışlarındaki tutarlılık daha çok çocuğun ailesine bağlanmıştır. Ailesel faktörlerden evlilik, eğitim ve çalışma durumu sosyal becerilere olumlu veya olumsuz etki edebilmektedir. Sosyo-ekonomik düzey, eğitim seviyesi, evlilik durumu gibi ailesel faktörler çocuğun yetiştirme kalitesine etki ederek istenmeyen sosyal davranış ürünleri ortaya çıkmasına neden olabilir (Campell, 2002). Belsky ve diğerleri (2001), çocuğun yetiştirilme ortamıyla çocuğun sosyal özellikleri arasında güçlü bir bağ olduğunu ortaya koymuştur.

Çocukların sosyal becerilerine etki eden önemli demografik faktörlerden bazıları şunlardır: Cinsiyet, ailenin genişliği, sosyo-ekonomik düzey, ebeveynin çalışma ve öğrenim durumu, doğum sırası.

Cinsiyet faktörünün sosyal becerilere etkisi konusunda pek çok araştırma yapılmıştır. Jamyang-Tshering (2004:26), tarafından okul öncesi çocukların sosyal becerileri hakkında yapılan araştırmada kızların erkeklerden farklı olarak sosyal becerileri daha sık gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Erkeklerin ise kızlara göre daha sık problem davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Standardize edilmiş SBDS (sosyal Beceri Değerlendirme Sistemi) puanlarına bakıldığında kızların puanlarının erkeklerin puanlarından daha yüksek, erkeklerin de problem davranışlarının kızlardan yüksek olduğu görülmüştür. Gresham ve diğerleri (1996) tarafından yapılan bir başka araştırmada, Sosyal Beceri Değerlendirme Sistemi'nin (SBDS) alt ölçeği olan işbirliği becerisi olarak kız ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık bulunamamasına rağmen, toplam sosyal beceri puanlarına bakıldığında kızların erkeklerden daha yüksek puanlara sahip oldukları görülmüştür. Seven (2006), tarafından yapılan araştırmada ise cinsiyetle sosyal beceriler arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Aynı evde anne-babadan başka büyükanne, büyükbaba gibi otoritelerin olması ve dört veya daha fazla kişinin yaşamasıyla oluşan geniş aile tipi ile antisosyal davranışlar arasında pozitif ilişki olduğu yapılan 32 çalışmanın 31'i tarafından doğrulanmıştır (Ellis, 1988). Farrington (1989), ilk on yaşını geniş ailede geçirmiş kişilerin 32 yaşına geldiklerinde suça daha fazla eğilimli olduklarını bulmuştur.

Sosyo-ekonomik düzeyin çocukların sosyal beceri eksikliği üzerindeki rolü merak edilen bir konu olmuştur. Ekonomik ve kültürel faktörlerin sosyal yeterlilikle ilgili olduğuna dair kanıtlar bulunmaktadır. McLoyd (1988) fakir ve alt sosyo-ekonomik düzeyde olan çocukların orta sosyo-ekonomik düzeydeki çocuklara göre yüksek oranda duygusal ve davranışsal problemler yaşadıklarını rapor etmiştir. Ramsey (1998) sosyo-ekonomik düzeyin çocukların sosyal stratejileri kullanma biçimleriyle ilgili olabileceğini öne sürmüştür. Bu iddiaya göre alt sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların problem çözmede orta sosyo-ekonomik düzeydeki çocuklara göre daha hırçın ve saldırgan davrandıklarını ortaya koymuştur. Buna ek olarak Ramsey (1998), düşük gelirli ailelerden gelen çocukların daha az sözel iletişim kurdukları bulgusuna varmıştır. McLoyd (1998) da sosyal sınıf farklılıklarının dışsal problem davranışlarında okul öncesinden ilköğretime doğru artış gösterdiği sonucuna varmıştır. Bu araştırmadaki ebeveyn ve öğretmen görüşlerine göre sosyal sınıf farklılığının itaatsizlik, saldırganlık, düşünmeden davranma ve diğerleriyle bir araya gelmede güçlükler, düşünmeden davranma gibi davranışları

etkilediğini göstermiştir. Diğer taraftan, Seven (2006) tarafından altı yaş grubu için yapılan araştırmada sosyo-ekonomik düzeyle sosyal beceri arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Anne-babanın öğrenim düzeyleri, pek çok araştırmaya göre sosyal beceri veya sosyal davranış değerlendirmesine etki etmektedir (Cousins, Power & Olvera-Ezzell, 1993; Fox, Platz & Bentley, 1995). Bu araştırmaların sonuçları, eğitim düzeyinin yüksekliğiyle sosyal becerilerin değerlendirilmesi arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, eğitim seviyesi lise ve üstü olan ebeveyn veya bakıcıların baktıkları çocukların diğerlerine göre daha az disiplin problemleri yaşadıklarını ve daha az davranışsal problemler sergilediklerini ortaya çıkarmıştır. Bunlara zıt olarak, bazı çalışmalarda sosyal beceri gelişimi ile eğitim durumu arasında düşük anlamlı ilişki görülmüş veya hiçbir anlamlı ilişki görülmemiştir (Fletcher ve diğerleri, 1995; Pettit ve diğerleri, 1991; Seven, 2006; Seven ve Yoldaş, 2006).

Değişik çalışmalar, ebeveynin çalışma durumunun sosyal davranış problemleri üzerinde etkisi olduğunu göstermektedir. McLyod ve arkadaşları (1994) tarafından yapılan araştırmaya göre, işsiz veya yarım gün çalışan anneler çocuklarını sürekli çalışanlardan daha az desteklemektedirler. Power ve arkadaşları (1992) tarafından yapılan bir başka araştırmanın bulguları, çalışma durumunun çocukların sosyal beceri ve sosyal beceri düzeylerini çok az etkilediği veya hiç etkilemediğini göstermektedir.

Sosyal becerilerdeki yetersizliğin sonuçları üzerine birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar düşük sosyal becerilerin çocuklukta yaşanan zorluklar ve ileri yaşlarda yaşanabilecek uyumsuzluklarla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Akran ilişkileri zayıf ve yetersiz olan çocuklar, psikolojik, davranışsal ve sosyal alanlarda yaşamlarının sonraki döneminde rahatsızlık yaşama eğilimindedirler. Bunlar arasında okul başarısızlığı, şiddet, psikopatoloji ve suça eğilim sayılabilir (Çetin ve başk., 2003:29,30).

Sosyal becerilerdeki yetersizlik evde, okulda, oyunda yaşamın her aşamasını etkileyecektir. Araştırmalar zayıf sosyal becerilerin öğrenme eksiklikleri için başlıca etken olduğunu göstermektedir. Sosyal durumları yanlış okuma, diğerlerine duyarlı davranmama ve sosyal itilme acısı çekme öğrenme yetersizliği için önemli sosyal problem göstergeleridir (Bryan, 1991:297).

İlköğretimin birinci kademesi, çocukların sosyal ilişkilerinin yoğunlaştığı önemli bir dönemdir. Özellikle okul öncesi eğitim almamış çocuklar için okul, aileden farklı yeni bir sosyal ortamdır. Bu ortamda öğrenci-öğretmen ilişkisinin yanında akran ilişkileri de önem kazanmaktadır. Bunun yanında çocuklar pek çok sosyal beceri davranışını bu dönemde formal veya informal şekillerde kazanmaktadırlar. Bu nedenle ilköğretim birinci

kademe çağındaki çocukların sosyal özelliklerinin hangi faktörlerden etkilendiklerinin belirlenmesi gerekli görülmektedir. Sosyal beceri konusu yurt dışında popüler olmasına rağmen ülkemizde bu konudaki araştırmalar yetersizdir. Diğer taraftan okula yeni başlamış yedi ve sekiz yaşlarındaki çocukların sosyal beceri düzeylerinin belirlenmesi konusunda ülkemizde önemli bir boşluk bulunmaktadır.

Bu araştırmanın sonuçlarının ilköğretime yeni başlayan çocukların sosyal becerileriyle ilgili alandaki araştırma boşluğunu dolduracağı ve sosyal yönden yetersiz olan çocukların tespiti ve eğitilmeleri açısından öğretmen, çocuk gelişimi uzmanları, ebeveyn ve programcılara önemli bilgiler sunacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu araştırmanın, sosyal beceri eğitiminde ve eğitim programlarının hazırlanmasında göz önüne alınacak hususlar konusunda kullanılabilecek yeni bilgiler üretmesi beklenmektedir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında araştırmanın problem cümlesi “İlköğretime başlayan yedi ve sekiz yaşlarındaki çocukların sosyal beceri düzeyleri, ailesel niteliklere göre farklılık göstermekte midir?” şeklinde belirlenmiştir.

Yöntem

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2005–2006 eğitim-öğretim yılında Muş İli Merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı resmi 17 ilköğretim okulunun birinci ve ikinci sınıfları oluşturmuştur. Örneklem ise iki aşamada oluşturulmuştur. Birinci aşamada dört okul il merkezinde bulunan okullar içinden kur’a ile seçilmiştir. Buna göre seçilen okullar şunlardır: İlyas Sami İlköğretim Okulu, Yavuz Selim İlköğretim Okulu, Tandoğan İlköğretim Okulu ve 75 Yıl İ.M.K.B. ilköğretim okulu. Örneklemen ikinci aşamasında verilerin toplanacağı çocuklar belirlenmiştir. Araştırmaya yukarıda anılan okullardaki yedi ve sekiz yaşındaki, anne ve babasıyla yaşayan, herhangi bir engeli bulunmayan çocuklar dâhil edilmiştir. Sonuçta, belirtilen koşulları sağlayan 252 çocuk araştırmanın örneklemine oluşturmuştur.

Veri toplama Araçları

Araştırma genel tarama modellerinden olan ilişkisel tarama modelindedir. Araştırmada veriler, gözlem tekniği kullanılarak toplanmıştır. Kullanılan araçlar, Gresham ve Elliott (1990) tarafından geliştirilen Sosyal Beceri Değerlendirme Sistemi Temel Eğitim (Social Skill Rating System-SSRS) Öğretmen Formu (SBDS/TE-ÖF) ve Genel Bilgi formudur.

SBDS, okul öncesi, temel öğretim ve orta öğrenim öğrencilerinin okul ve aile tarafından oluşturulan sosyal davranışlarını sınıflandırarak açıklayan standart bir testtir. SBDS'nin yedi ve sekiz yaş grubuna uygun olarak kullanılabilecek Öğretmen ve Ebeveyn formları bulunmaktadır. SBDS ölçeğinin sosyal beceri, davranış problemi ve akademik başarı olmak üzere üç bölümü bulunmaktadır.

Bu araştırmada, sosyal beceri verileri Öğretmen formu kullanılarak toplanmıştır. SBDS/TE-ÖF bölümü üç alt ölçekten oluşmuştur: atılganlık, işbirliği ve öz-kontrol. SBDS/TE-ÖF bölümü 30 maddeden oluşmaktadır. Bu ölçek, yaklaşık 5 dakikada doldurulabilir. Bu ölçekte sosyal beceriler düşük, orta ve yüksek seviye şeklinde ifade edilmektedir.

Ölçeğin standardizasyonunda 3 –10 yaşında 4.170 öğrenci için öğretmen ve ebeveynlerin doldurdıkları formlar belirleyici olmuştur. Örneklem geniş olarak alınmıştır. Kızlar ve erkekler hemen hemen eşit sayıdadır. Geliştirilen normlar geniş sınıf ve seviye gruplar tarafından kullanılabilir. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları ölçeğin standardizasyonu için Gresham ve Elliott (1990) tarafından yapılmıştır. Buna göre SBDS'nin değişik formlarının ortalama Alpha Güvenilirlik katsayısı sosyal beceriler için .90 ve test-tekrar test korelasyonu ise .85 olarak bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlılığı .83-.94 arasında tespit edilmiştir. SBDS/TE-ÖF'nun geçerliği için “Sosyal Davranış Değerlendirmesi”, “Çocuk Davranışları Öğretmen Raporu Formu” ve “Harter Öğretmen Puanlama Ölçeği” ölçekleriyle karşılaştırılarak tutarlılıklara bakılmıştır. Sonuçlar .44 ile .70 arasında bulunmuştur (Oprea, 1998:63).

Sosyal Beceri Değerlendirme Sistemi Sosyal Beceri bölümünün Türkçeye uyarlanması ve geçerlik güvenilirlik çalışmaları Seven (2006) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin geçerliliği Açıklayıcı Faktör Analizi, T-testi ve Doğrulayıcı Faktör Analizi istatistiksel yöntemleriyle yapılmıştır. Ölçek orijinaline uygun şekilde üç faktörlü olarak geçerli bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirlik değerleri ise Alpha Cronbach ve Spearman-Brown iki yarı test korelasyonu ile belirlenmiştir. SBDS/TE-ÖF Sosyal Beceri Bölümü'nün tümü için .94, İşbirliği faktörü için .93, Öz-kontrol faktörü için .86 ve Atılganlık faktörü için .83'dür. İki yarı test korelasyonu ise aynı sırayla şöyledir: .93, .93, .88 ve .83'dür.

Çözümleme Yöntemleri

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde SPSS 10.0 paket programı kullanılmıştır. Öğrencilere ait SBDS/TE-ÖF puanları normal dağılım gösterdiğinden Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma değerleri alınarak “düşük, orta, yüksek” olarak sınıflandırılmışlardır.

Dağılımlar Yüzde (%) ve Frekans (f) olarak verilmiştir. Demografik faktörlere göre sosyal beceriler ve alt faktörler arasındaki farkların anlamlılığı Tek Faktörlü Varyans Analizi (One way ANOVA), Scheffe ve Aritmetik Ortalama ile analiz edilmiştir.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde araştırmanın amacına uygun olarak belirlenen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

Çocuklara ve Anne-Babalarına İlişkin Demografik Bilgiler

Tablo 1 incelendiğinde; araştırmaya katılan çocukların 146'sının (%57) 2 ile 4, 84'ünün (%33,3) 5 ve üstü kardeşe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Çocukların 103'ünün (40,9) ilk çocuk, 88'inin (%34,9) ortanca çocuk, 61'inin (24,2) ise son çocuk; 128'inin (50,8) erkek, 124'ünün (49,2) kız olduğu görülmüştür. Annelerin 225'inin çalışmadığı (%89,3) 103'ünün (40,9) okur-yazar olmadığı ve 83'ünün ise (%33,3) ilköğretim mezunu olduğu belirlenmiştir. 206 (81,7) çocuk çekirdek aile tipinde yetişmekte iken; çocukların 123'ü (% 48,8) orta, 85'i (%33,7) alt ve 44 (%17,5)'ü üst sosyo-ekonomik düzey ailelerde yaşamaktadırlar.

TABLO 1. Çocukların Demografik Faktörlerine göre dağılımları

Değişken	Grup	N	%
Kardeş Sayısı	Tek çocuk	22	8,7
	2-4 çocuk	146	57,9
	5 ve üstü	84	33,3
	Toplam	252	100,0
Doğum Sırası	İlk çocuk	103	40,9
	Ortanca Çocuk	88	34,9
	Son Çocuk	61	24,2
	Toplam	252	100,0
Cinsiyet	Erkek	128	50,8
	Kız	124	49,2
	Toplam	252	100,0
Anne Öğrenim	Okur-yazar değil	103	40,9
	İlköğretim	84	33,3
	Lise	34	13,5
	Yüksek öğrenim	31	12,3
	Toplam	252	100,0
Anne Çalışma	Çalışıyor	27	10,7
	Çalışmıyor	225	89,3
	Toplam	252	100,0
Aile Tipi	Geniş	46	18,3
	Çekirdek	206	81,7
	Toplam	252	100,0
Sosyo-ekonomik düzey	Alt	85	33,7
	Orta	123	48,8
	Üst	44	17,5

Toplam	252	100,0
--------	-----	-------

SBDS/TE-ÖF Ölçeğine Ait Dağılımlara İlişkin Bulgular

SBDS/TE-ÖF ölçeğiyle toplanan puanların aritmetik ortalaması 35,20 ve standart sapması 11,57 olarak bulunduğundan dağılımın normal olduğu görülmüştür. Çarpıklık değerlerine bakıldığında çarpıklık -,29 ve basıklık -,36 olarak hesaplanmıştır. Buna göre, toplamlar ∓ 1 değerinden küçük çıktığından dağılım anlamlı çıkmıştır. SBDS/TE-ÖF ölçeğiyle toplanan puanlar normal dağılım gösterdiğinden Aritmetik Ortalama 35 ve Standart Sapma 11 alınarak şu şekilde sınıflama yapılmıştır:

- a.1-24: düşük
- b. 25-46: orta
- c.47 ve yukarısı: yüksek

Yukarıdaki sınıflandırmaya göre sosyal beceri düzeylerinin dağılımı incelendiğinde, deneklerin 48'inin (% 19) düşük, 164'ünün (% 65,1) orta, 40'ının (%15,9) ise yüksek düzeyde sosyal becerilere sahip oldukları görülmüştür. Araştırmaya alınan çocukların % 81'inin orta ve yüksek düzeyde değerler vermeleri yedi ve sekiz yaş çocuklarının sosyal becerilerinin genel itibariyle orta ve yüksek seviyede olduğunu göstermektedir.

Sosyal Becerilerle Bazı Demografik Faktörler Arasındaki İlişki

1. Cinsiyet

Cinsiyetle çocukların sosyal beceri ve alt ölçek puanlarına göre ANOVA sonuçları ve grup ortalamaları Tablo 2 ve 3'te sunulmuştur.

Tablo 2'e bakıldığında, cinsiyetle sosyal beceriler arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir ($F(1-250) = 10,30, p < .01$). Bu da, sosyal beceri düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir şekilde değiştiğini göstermektedir. Cinsiyete göre SBDS/TE-ÖF ölçeğinin alt ölçekleriyle yapılan analizlerde cinsiyetle öz-kontrol arasında bir farklılık bulunamazken ($F(1-250) 3.08 = p > .05$), cinsiyetle atılganlık ($F(1-250) = 6,98, p < .01$) ve işbirliği ($F(1-250) = 12,07, p < .01$) arasında anlamlı farklılık görülmüştür.

TABLO 2. Çocuklarının Cinsiyete Göre Sosyal Beceri Toplam Puanları ve Alt Ölçeklere Ait Puanların ANOVA Değerleri

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	SD	Kareler Ortalaması	F	P
Sosyal Beceri	Gruplararası	1329,71	1	1329,71	10,30	,002
	Gruplariçi	32280,37	250	129,12		
	Toplam	33610,08	251			
Atılganlık	Gruplararası	189,57	1	189,57	6,98	,009
	Gruplariçi	6790,09	250	27,16		
	Toplam	6979,66	251			
İşbirliği	Gruplararası	261,68	1	261,68	12,07	,001
	Gruplariçi	5422,43	250	21,69		
	Toplam	5684,11	251			
Öz-kontrol	Gruplararası	42,51	1	42,51	3,08	,080
	Gruplariçi	3449,42	250	13,78		
	Toplam	3491,94	251			

Tablo 3'deki cinsiyete göre sosyal beceri puan ortalamaları sonuçlarına göre, kızların ($\bar{X}$ =37,53) erkeklere göre ($\bar{X}$ =32,94) daha fazla sosyal beceri gösterdikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgu, Jamyang-Tshering (2004), Kazdin (1985) ve Raine (1993) tarafından elde edilen kızların erkeklerden daha yüksek sosyal beceri sergilediği bulgusunu desteklemektedir. Ayrıca atılganlık ve işbirliği alt ölçeklerinde de kızlar ($\bar{X}$ =14,77, 12,48) erkeklere ($\bar{X}$ =13,03, 10,44) göre daha yüksek beceri göstermişlerdir.

TABLO 3. Çocuklarının Cinsiyete Göre Sosyal Beceri Toplam Puanları ve Alt Ölçeklere Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	s
Sosyal Beceri	Erkek	128	32,94	12,50
	Kız	124	37,53	10,05
Atılganlık	Erkek	128	13,03	5,82
	Kız	124	14,77	4,49
İşbirliği	Erkek	128	10,44	5,08
	Kız	124	12,48	4,18

2. Aile Genişliği

Aile genişliğiyle sosyal beceri ve alt ölçek puanlarına göre ANOVA sonuçları Tablo 4'de, atılganlık alt ölçeğine ait ortalama puanlar Tablo 5'de sunulmuştur.

Tablo 4'deki analiz sonuçları, aile genişliğiyle sosyal beceri puanları arasında anlamlı farkın olmadığını göstermektedir ($F(1-250) 1.62 = p > .05$). Başka bir deyişle sosyal beceri puanları aile genişliğine göre anlamlı bir şekilde değişmemektedir. Farkın anlamlı olmaması aile genişliği ile antisosyal davranışlar arasında pozitif ilişki olduğu bulgusuna ulaşan 31 çalışmayla (Ellis, 1988) çelişik gözükmemektedir. Bununla birlikte bulgular Farrington (1989)'un geniş ailelerde büyüyen çocukların tümü saldırgan ve antisosyal davranışlar sergilemezler görüşü ile de paralellikler taşımaktadır. SBDS/TE-

ÖF ölçeğinin alt ölçekleriyle yapılan analizlerde aile genişliğiyle yalnızca atılganlık arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($F(1-250) 3,80 = p < .05$). Diğer taraftan işbirliği ($F(1-250) 1,08 = p > .05$) ve öz-kontrol ($F(1-250) ,02 = p > .05$) arasında herhangi bir anlamlı farklılık bulunamamıştır.

TABLO 4. Çocuklarının Aile Genişliğine Göre Sosyal Beceri Toplam Puanları ve Alt Ölçeklere Ait Puanların ANOVA Değerleri

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	SD	Kareler Ortalaması	F	P
Sosyal Beceri	Gruplararası	216,02	1	216,02	1,62	,205
	Gruplariçi	33394,06	250	133,58		
	Toplam	33610,08	251			
Atılganlık	Gruplararası	104,57	1	104,57	3,80	,052
	Gruplariçi	6875,10	250	27,50		
	Toplam	6979,66	251			
İşbirliği	Gruplararası	24,35	1	24,35	1,08	,301
	Gruplariçi	5659,75	250	22,64		
	Toplam	5684,11	251			
Öz-kontrol	Gruplararası	,22	1	,22	,02	,901
	Gruplariçi	3491,72	250	13,97		
	Toplam	3491,94	251			

Tablo 5’deki aile genişliğine göre atılganlık puan ortalamaları sonuçlarına göre, çekirdek ailede yetişen çocukların ($\bar{X}=14,19$) geniş ailede yetişen çocuklara göre ($\bar{X}=12,52$) daha fazla atılganlık becerisi gösterdikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

TABLO 5.Çocuklarının Aile Genişliğine Göre Atılganlık Becerisi Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	Aile Genişliği	n	$\bar{X}$	s
Atılganlık	Çekirdek	206	14,19	5,22
	Geniş	46	12,52	5,35

3. Doğum Sırası

Doğum sırasıyla çocukların sosyal beceri ve alt ölçek puanlarına göre ANOVA sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6'daki analiz sonuçları, doğum sırasıyla sosyal beceri puanları arasında anlamlı bir farkın olmadığını göstermektedir ($F(2-249) = ,88, p > .05$). Başka bir deyişle sosyal beceri düzeyleri doğum sırasına göre anlamlı bir şekilde değişmemektedir. Bu bulgular, üniversite öğrencilerinin ilk çocuktan son çocuğa doğru sosyal becerilerinin yükseldiği buna karşılık davranış problemlerinin azalma ihtimalinin yükseldiği fikrine ulaşan Seven ve Yoldaş (2006)'ın bulgularıyla çelişmektedir. Doğum sırasına göre SBDS/TE-ÖF ölçeğinin alt ölçekleriyle yapılan analizlerde doğum sırasıyla atılganlık ($F(2-249) 1,97 = p > .05$), işbirliği ($F(2-249) .33 = p > .05$) ve öz-kontrol ($F(2-249) .53 = p > .05$) becerileri arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır.

TABLO 6. *Çocuklarının Doğum Sırasına Göre Sosyal Beceri Toplam Puanları ve Alt Ölçeklere Ait Puanların ANOVA Değerleri*

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	SD	Kareler Ortalaması	F	P
Sosyal Beceri	Gruplararası	235,84	2	117,92	,88	,416
	Gruplariçi	33374,24	249	134,03		
	Toplam	33610,08	251			
Atılganlık	Gruplararası	108,48	2	54,24	1,97	,142
	Gruplariçi	6871,18	249	27,60		
	Toplam	6979,66	251			
İşbirliği	Gruplararası	15,19	2	7,60	,33	,717
	Gruplariçi	5668,92	249	22,77		
	Toplam	5684,11	251			
Öz-kontrol	Gruplararası	14,83	2	7,42	,53	,589
	Gruplariçi	3477,11	249	13,96		
	Toplam	3491,94	251			

4. Kardeş Sayısı

Kardeş sayısı ile çocukların sosyal beceri ve alt ölçek puanlarına göre ANOVA ve Scheffe testi sonuçları Tablo 7 ve 8'de verilmiştir.

Tablo 7'deki analiz sonuçları, kardeş sayısı ile sosyal beceri arasında farkın anlamlı olduğunu göstermektedir ($F(2-249) = 8,20, p < .01$). Başka bir deyişle sosyal beceri düzeyleri kardeş sayısına göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Kardeş sayısına göre SBDS/TE-ÖF ölçeğinin alt ölçekleriyle yapılan analizlerde kardeş sayısı ile atılganlık ($F(2-249) 9,38 = p > .01$), işbirliği ($F(2-249) 5,45 = p > .01$) ve öz-kontrol ($F(2-249) = 4,25, p < .05$) becerileri arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür.

TABLO 7. Çocuklarının Kardeş Sayısına Göre Sosyal Beceri Toplam Puanları ve Alt Ölçeklere Ait Puanların ANOVA Değerleri

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	SD	Kareler Ortalaması	F	P
Sosyal Beceri	Gruplarasası	2069,55	2	1034,78	8,20	,000
	Gruplariçi	31540,53	249	126,67		
	Toplam	33610,08	251			
Atılganlık	Gruplarasası	489,12	2	244,56	9,38	,000
	Gruplariçi	6490,55	249	26,07		
	Toplam	6979,66	251			
İşbirliği	Gruplarasası	238,25	2	119,12	5,45	,005
	Gruplariçi	5445,86	249	21,87		
	Toplam	5684,11	251			
Öz-kontrol	Gruplarasası	114,25	2	57,13	4,21	,016
	Gruplariçi	3377,68	249	13,57		
	Toplam	3491,94	251			

Tablo 8'deki birimler arası farklarını bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, tek çocukların ($\bar{X}$ =44,45) 2-4 kardeşe ($\bar{X}$ =34,42) ve 5 ve üstü kardeşe ($\bar{X}$ =34,13 sahip olan çocuklara göre daha az sosyal beceri gösterdikleri görülmüştür. Bunun yanında tek çocuklar ve 2-4 kardeşe sahip çocuklarla 5 ve üstü çocuklar arasında sosyal beceri puanları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur ($p < .05$). Kardeş sayısına göre alt ölçeklerle yapılan scheffe analizlerinde atılganlık, işbirliği ve öz-kontrol becerilerine ait gözenekler arasında anlamlı ($p < .05$) düzeyinde anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Ortalama puanlara göre bütün alt ölçeklerde tek çocukların diğerlerine göre yüksek ortalama gösterdiği görülmüştür.

TABLO 8. Çocuklarının Sosyal Beceri Toplam Puanları ve Alt Ölçek Puanları ile Kardeş Sayılarına Göre Scheffe Sonuçları

Değişken	(I) Kardeş sayısı	(J) Kardeş sayısı	Ortalama Fark (I-J)	$\bar{X}$	P
Sosyal Beceri	tek	2-4	10,03674(*)	44,45	,001
		5 ve üstü	10,32359(*)		,001
	2-4	tek	-10,0367(*)	34,42	,001
		5 ve üstü	,28686		,983
	5 ve üstü	tek	-10,3236(*)	34,13	,001
		2-4	-,28686		,983
Atılganlık	tek	2-4	4,13450(*)	18,046	,002
		5 ve üstü	5,29545(*)		,000
	2-4	tek	-4,13450(*)	13,91	,002
		5 ve üstü	1,16096		,254
	5 ve üstü	tek	-5,29545(*)	12,75	,000
		2-4	-1,16096		,254
İşbirliği	tek	2-4	3,48692(*)	14,36	,005
		5 ve üstü	2,70887		,056

	2-4	tek 5 ve üstü	-3,48692(*) -,77805	10,88	,005 ,479
	5 ve üstü	tek 2-4	-2,70887 ,77805	11,65	,056 ,479
Öz-kontrol	tek	2-4	2,41532(*)	12,046	,018
		5 ve üstü	2,31926(*)		,033
	2-4	tek	-2,41532(*)	9,63	,018
		5 ve üstü	-,09605		,982
	5 ve üstü	tek 2-4	-2,31926(*) ,09605	9,73	,033 ,982

* p<.05

5. Annenin Öğrenim Durumu

Annenin öğrenim durumuyla çocukların sosyal beceri ve alt ölçek puanlarına göre ANOVA ve Scheffé sonuçları Tablo 9 ve 10'da verilmiştir.

TABLO 9. Çocuklarının Annelerinin Öğrenim Durumuna Göre Sosyal Beceri Toplam Puanları ve Alt Ölçeklere Ait Puanların ANOVA Değerleri

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	SD	Kareler Ortalaması	F	P
Sosyal Beceri	Gruplararası	1666,01	3	555,34	4,31	,006
	Gruplarıçi	31944,07	248	128,81		
	Toplam	33610,08	251			
Atılmanlık	Gruplararası	534,57	3	178,19	6,86	,000
	Gruplarıçi	6445,09	248	25,99		
	Toplam	6979,66	251			
İşbirliği	Gruplararası	149,34	3	49,78	2,23	,085
	Gruplarıçi	5534,77	248	22,32		
	Toplam	5684,11	251			
Öz-kontrol	Gruplararası	136,93	3	45,64	3,37	,019
	Gruplarıçi	3355,01	248	13,53		
	Toplam	3491,94	251			

Tablo 9'daki analiz sonuçları, annenin öğrenim durumuyla sosyal beceri arasında anlamlı fark olduğunu göstermektedir ($F(3-248) = 4,31, p < .01$). Buna göre, sosyal beceri düzeyleri annenin öğrenim durumuna göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Bu bulgu Cousins, Power ve Olvera Ezzell (1993) ve Fox, Platz ve Bentley (1995) tarafından elde edilen ebeveynin eğitim düzeyine göre sosyal davranışların farklılaştığı yönündeki bulgularla tutarlıdır. Diğer taraftan Fletcher ve diğerleri (1995) ve Pettit ve diğerleri (1991) tarafından elde edilen annenin öğrenim düzeyine göre sosyal davranış kalitesinin farklılaşmadığı bulgularıyla çelişkili görülmektedir.

Annenin öğrenim durumuna göre SBDS/TE-ÖF ölçeğinin alt ölçekleriyle yapılan analizlerde öğrenim durumuyla işbirliği (F (3-248) 2,23 = p >.05) arasında anlamlı farklılık bulunamazken; atılganlık (F (3-248) 6,86 = p < .01) ve öz-kontrol (F (3-248) 3,37 = p < .05) arasında anlamlı farklılık bulunmuştur.

Tablo 10'daki birimler arası farklarını bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinde çocukların annenin öğrenim durumuna göre şu ortalama puanlara sahip oldukları bulunmuştur: okur-yazar olmayan ($\bar{X}$ =33,26), ilköğretim mezunu ($\bar{X}$ =34,25), lise mezunu ($\bar{X}$ =39,21), yüksek okul ve üstü ($\bar{X}$ =39,81). Buna göre, annenin öğrenim düzeyi yükseldikçe çocukların sosyal becerilerinin arttığı anlaşılmaktadır. Annenin öğrenim durumuna göre alt ölçeklerle yapılan scheffe analizlerinde atılganlık ve öz-kontrol becerilerine ait bazı gözenekler arasında p < .05 düzeyinde anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Ortalama puanlara göre atılganlık ve öz-kontrol alt ölçeklerinin her ikisinde de annenin öğrenim düzeyinin yükselmesiyle sosyal beceri ortalamalarının da yükseldiği görülmüştür.

TABLO 10. Çocuklarının Sosyal Beceri Toplam Puanları ve Bazı Alt Ölçek Puanları ile Annenin Öğrenim Durumuna Göre Scheffe Sonuçları

Değişken	(I) Kardeş sayısı	(J) Kardeş sayısı	Ortalama Fark (I-J)	$\bar{X}$	P
Sosyal Beceri	Okur-yazar Değil	İlköğretim	-,98786	33,26	,950
		Lise	-5,94375		,074
		Yüksek öğrenim	-6,54432		,050
	İlköğretim	Okur-yazar değil	98786	34,25	950
		Lise	-4,95588		,205
		Yüksek okul ve üniversite	-5,55645		,146
	Lise	Okur-yazar değil	5,94375	39,21	,074
		İlköğretim yüksek okul ve üniversite	4,95588		,205
			-,60057		,997
	Yüksek okul ve üstü	Okur-yazar değil	6,54432	39,81	050
		İlköğretim	5,55645		,146
		Lise	,60057		,997
Atılganlık	Okur-yazar Değil	İlköğretim	-1,35448	12,51	,354
		Lise	-2,92661(*)		,040
		Yüksek okul ve üniversite	-4,25963(*)		,001
	İlköğretim	Okur-yazar değil	1,35448	13,87	,354
		lise	-1,57213		,513
		Yüksek okul ve üniversite	-2,90515		,064
	Lise	Okur-yazar değil	2,92661(*)	15,44	,040
		İlköğretim	1,57213		,513
		Yüksek okul ve üniversite	-1,33302		,775

Öz-kontrol	Yüksek okul ve üstü	Okur-yazar değil	4,25963(*)	16,77	,001
		İlköğretim	2,90515		,064
		Lise	1,33302		,775
	Okur-yazar Değil	İlköğretim	-,67707	9,20	,667
		Lise	-2,23729(*)		,026
		Yüksek okul ve üniversite	-1,15096		,507
	İlköğretim	Okur-yazar değil	,67707	9,88	,667
		lise	-1,56022		,228
		Yüksek okul ve üniversite	-,47389		,945
	Lise	Okur-yazar değil	2,23729(*)	11,44	,026
		İlköğretim	1,56022		,228
		Yüksek okul ve üniversite	1,08634		,702
	Yüksek okul ve üstü	Okur-yazar değil	1,15096	10,35	,507
		İlköğretim	,47389		,945
		Lise	-1,08634		,702

* p<.05

6. Annenin Çalışma Durumu

Annenin çalışma durumuyla çocukların sosyal beceri ve alt ölçek puanlarına göre ANOVA sonuçları ve atılganlık becerisine ait grup ortalamaları Tablo 11 ve 12’de verilmiştir.

TABLO 11. Çocuklarının Annelerinin Çalışma Durumlarına Göre Sosyal Beceri Toplam Puanları ve Alt Ölçeklere Ait Puanların ANOVA Değerleri

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	SD	Kareler Ortalaması	F	P
Sosyal Beceri	Gruplararası	387,430	1	387,430	2,92	,089
	Gruplariçi	33222,649	250	132,891		
	Toplam	33610,079	251			
Atılganlık	Gruplararası	234,000	1	234,000	8,67	,004
	Gruplariçi	6745,662	250	26,983		
	Toplam	6979,663	251			
İşbirliği	Gruplararası	1,082	1	1,082	,05	,827
	Gruplariçi	5683,025	250	22,732		
	Toplam	5684,107	251			
Öz-kontrol	Gruplararası	11,196	1	11,196	,80	,371
	Gruplariçi	3480,741	250	13,923		
	Toplam	3491,937	251			

Tablo 11’deki analiz sonuçları, annenin çalışma durumuyla sosyal beceri arasında farkın anlamlı olmadığını göstermektedir ($F(1-250) = 2,92$, $p > .05$). Buna göre sosyal beceri düzeyleri annenin çalışıp çalışmamasına göre anlamlı bir şekilde değişmemektedir. Annenin çalışma durumuna göre SBDS/TE-ÖF ölçeğinin alt ölçekleriyle yapılan

analizlerde, çalışma durumuyla işbirliği (F (1-250) ,05 = p > .05) ve öz-kontrol (F (1-250) ,80 = p > .05) arasında bir farklılık bulunamazken; çalışma durumuyla atılganlık becerisi arasına anlamlı bir farklılık görülmüştür (F (1-250) = 8,67 p < .01).

Tablo 12'deki annenin çalışma durumuna göre atılganlık grup ortalamaları sonuçlarına göre, çalışan annelerin ($\bar{X}$ =16,67) çocuklarının çalışmayan annelerin ($\bar{X}$ =13,55) çocuklarına göre daha fazla atılganlık becerisi gösterdikleri görülmüştür. Bu bulgu, McLyod ve arkadaşları (1994) tarafından yapılan ve çalışmayan annelerin çocuklarının sosyal olarak daha yeterli oldukları sonucuna ulaşılan bulgularla tutarsız gözükmemektedir.

TABLO 12. Çocuklarının Annelerinin Çalışma Durumuna Atılganlık Becerisi Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	Çalışma Durumu	n	S	
			$\bar{X}$	
Atılganlık	Çalışıyor	27	16,67	4,45
	Çalışmıyor	225	13,55	5,27

7. Ailenin Sosyo-ekonomik Durumu

Ailelerin sosyo-ekonomik durumlarıyla çocukların sosyal becerileri ve alt ölçeklere ait puanlara göre ANOVA ve Scheffe testi sonuçları Tablo 13 ve 14'de verilmiştir.

Tablo 13, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ile sosyal beceri arasındaki farkın anlamlı olduğunu göstermektedir (F (2-249) = 3,63 p < .05). Buna göre, sosyal beceri düzeyleri ailenin sosyo-ekonomik düzeyine göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Ailenin sosyo-ekonomik düzeyine göre SBDS/TE-ÖF ölçeğinin alt ölçekleriyle yapılan analizlerde sosyo-ekonomik düzeyle atılganlık (F (2-249) 8,41 = p < .01) arasında anlamlı farklılık bulunurken; işbirliği (F (2-249) ,95 = p > .05) ve öz-kontrol (F (2-249) 1,12 = p > .05) arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır.

Tablo 14'deki birimler arası farklarını bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, alt sosyo-ekonomik düzey ailelerin çocuklarının ($\bar{X}$ =32,32) orta ($\bar{X}$ =35,12) ve üst ($\bar{X}$ =39,05) sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarına göre daha düşük sosyal beceri sergiledikleri görülmüştür. Bu bulgular, sosyal becerilerin alt sosyo-ekonomik düzeyden üst sosyo-ekonomik düzeye doğru kademeli olarak arttığını ortaya çıkarmıştır. Bu bulgu, McLoyd (1998)'un alt sosyo-ekonomik düzey ailelerdeki çocukların orta ve üst sosyo-ekonomik düzey ailelerin çocuklarına göre daha yüksek

sosyal davranış problemleri yaşadıkları bulgularıyla tutarlılık göstermektedir.

TABLO 13. Çocuklarının Ailelerinin Sosyo-ekonomik Düzeyine Göre Sosyal Beceri Toplam Puanları ve Alt Ölçeklere Ait Puanların ANOVA Değerleri

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	SD	Kareler Ortalaması	F	P
Sosyal Beceri	Gruplararası	952,58	2	476,29	3,63	,028
	Gruplarıçi	32657,50	249	131,16		
	Toplam	33610,08	251			
Atılganlık	Gruplararası	441,63	2	220,82	8,41	,000
	Gruplarıçi	6538,03	249	26,26		
	Toplam	6979,66	251			
İşbirliği	Gruplararası	42,83	2	21,42	,95	,390
	Gruplarıçi	5641,28	249	22,66		
	Toplam	5684,11	251			
Öz-kontrol	Gruplararası	30,99	2	15,50	1,12	,330
	Gruplarıçi	3460,95	249	13,90		
	Toplam	3491,94	251			

Ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerine göre alt ölçeklerle yapılan scheffe analizlerinde atılganlık becerisine ait gözenekler arasında $p < .05$ düzeyinde anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Sosyo-ekonomik düzeye göre çocukların atılganlık becerileri ortalama puanlarının alt sosyo-ekonomik düzeyden üst sosyo-ekonomik düzeye doğru arttığı görülmüştür ($\bar{X} = 12,33$, $\bar{X} = 14,15$, $\bar{X} = 16,16$).

TABLO 14. Çocuklarının Sosyal Becerileri ve Bazı Alt Ölçekler ile Ailelerinin Sosyo-ekonomik Düzeylerine Göre Scheffe Sonuçları

Değişken	(I) Kardeş sayısı	(J) Kardeş sayısı	Ortalama Fark (I-J)	$\bar{X}$	P
Sosyal Beceri	Alt	Orta	-1,80430	33,32	,537
		Üst	-5,72781(*)		
	Orta	Alt	1,80430	35,12	,537
		Üst	-3,92350		
	Üst	Alt	5,72781(*)	39,05	,028
		Orta	3,92350		
Atılganlık	Alt	Orta	-1,81693(*)	12,33	,044
		Üst	-3,82968(*)		
	Orta	Alt	1,81693(*)	14,15	,044
		Üst	-2,01275		
	Üst	Alt	3,82968(*)	16,16	,000
		Orta	2,01275		

* $p < .05$

Sonuç ve Öneriler

Araştırmada SBDS/TE-ÖF ölçeği normal dağılım göstermiştir. Araştırmaya alınan çocukların sosyal beceri düzeyleri incelendiğinde büyük bir kısmının orta ve düşük düzeyde sosyal becerilere sahip oldukları belirlenmiştir. Sosyal beceriler ile cinsiyet,

kardeş sayısı, annenin öğrenim durumu ve ailenin sosyo-ekonomik durumu faktörleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Buna karşılık sosyal becerilerle aile genişliği, doğum sırası, annenin çalışma durumu arasında farkın anlamlı olmadığı anlaşılmıştır. Araştırmanın alt ölçeklerine göre atılganlık becerisiyle doğum sırası dışındaki bütün faktörler arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Ayrıca cinsiyet ve kardeş sayısı faktörleri işbirliği becerisiyle; kardeş sayısı ve annenin öğrenim durumu faktörleri öz-kontrol becerisiyle anlamlı derecede farklılıklar göstermiştir.

Araştırmada cinsiyet faktörüne göre erkek çocuklarının kızlara oranla daha düşük sosyal beceri göstermeleri aile ve toplumun erkeklik rolüyle ilgili beklentilerinin bir sonucu olduğu tahmin edilmektedir. Özellikle okul öncesi çağlarda cinsiyet rollerinin biçimlenmesi durumu erkek çocuklar için yaşlarının üstünde rolleri göstermeye zorlanmaları şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Çocuğa gerçek modeller dışında kavrayamadığı bir takım modeller sunulması özellikle erkek çocuklarda diğer insanlarla yaşlarına uygun sosyal ilişkiler geliştirmeye engel teşkil etmektedir.

Doğum sırasının sosyal becerilere ve alt ölçeklere anlamlı bir etkisi olmamıştır. Seven ve Yoldaş (2006) tarafından öğretmen adaylarına yönelik yapılan araştırmada tersi bir durum ortaya çıkmıştır. Bu durum küçük yaşlardan üniversite çağına kadar sosyal becerilerin birçok faktörden etkilenecek değişim gösterebileceği izlenimini vermektedir. Bu faktörlerin eğitim durumu, sosyal beklentiler ve aile tutumları gibi faktörler olabileceği düşünülmektedir.

Aile genişliğine göre, geniş aile tipinde yetişen çocukların anlamlı olarak sosyal becerilerinin düşük olması beklenmiş fakat böyle bir bulguya ulaşılmamıştır. Ancak atılganlık becerisinin aile genişliğine göre farklılaştığı ve çekirdek aile tipindeki çocukların daha yüksek başarı gösterdiği görülmüştür. Atılganlık becerisi, başkalarına bilgi sorma, kendisini tanıtmak ve diğerlerinin hareketlerine pozitif olarak hakkını arayıcı şekilde tepki verme gibi davranışları içermektedir. Buna göre, sadece anne ve babanın otorite olduğu çekirdek aile tipinde yetişen çocuğun daha tutarlı davranışlara sahip olması beklenebilir. Diğer taraftan ailede büyük anne ve büyük baba, teyze, dayı gibi çocuk için otorite sayılabilecek modellerin olması ve bunların farklı beklentilere sahip olmaları çocuğun sağlıklı davranış modeli geliştirmesini engelleyebilmektedir.

Annenin öğrenim durumuna göre sosyal beceri toplam puanlarıyla atılganlık ve öz-kontrol becerileri arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Diğer taraftan annenin öğrenim düzeyinin yükselmesiyle sosyal beceri düzeyinin arttığı görülmüştür. Bu durum, annenin eğitim alma düzeyiyle çocuk yetiştirme tutumlarının daha olumlu hale geldiğinin bir göstergesidir. Özellikle lise ve üstü eğitime sahip annelerin çocuklarına nasıl

davranacağına dair daha olumlu modeller geliştirmeleri beklenen bir durumdur.

Annenin çalışıyor olması çocuğun bakımına ve eğitimine ayrılacak zamanı azaltan bir faktördür. Bu durumda çalışmayan anne çocuklarının çalışan annelerin çocuklarına göre daha düşük sosyal beceri göstermesi beklenmiştir. Fakat bu araştırmadan atılganlık becerisi için aksi bir sonuç alınmıştır. Diğer taraftan, annenin çalışmasıyla toplam sosyal beceri puanları, işbirliği ve öz-kontrol becerileri arasında ise herhangi bir anlamlı farklılık bulunamamıştır. Atılganlık becerisinin çalışan anne çocuklarında yüksek olması araştırmanın yapıldığı yöredeki annelerin çalışma konumlarından kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Araştırmaya alınan çocukların annelerinin eğitim seviyesinin yüksek olmasını gerektiren işlerde çalışıyor olmaları bu durumla ilişkili olarak görülebilir.

Araştırmada sosyo-ekonomik durumla sosyal beceriler arasında anlamlı farkın olduğu bulgusu mevcut araştırmalarla paralel olarak görülmektedir. Alt sosyo-ekonomik düzeyden üst sosyo-ekonomik düzeye doğru sosyal beceri düzeylerinin yükselmesi ekonomik durumu iyi ailelerin çocuklarının eğitimleriyle daha fazla ilgilenmeleri ve iyi eğitim almalarını sağlamalarıyla ilişkili olarak görülebilir. Atılganlık becerisinin yüksek olması da bu görüşü destekler niteliktedir.

Sonuç olarak sosyal becerilerin genel anlamda demografik faktörlerden etkilendiği anlaşılmıştır. Bu bilgiler, çocukların sosyal becerilerini geliştirici programların hazırlanması açısından önemlidir. Mevcut durumlardaki problemlerin anne-baba eğitimi gibi programlarla çözülmesini sağlamak veya çocukların belli durumlar içerisinde sosyal becerilerini geliştirmek bütün olumsuz ailesel faktörlere rağmen mümkündür. Araştırmadan elde edilen bulgular ışığında aşağıda ilgili kişi ve kurumlara bazı öneriler sunulmuştur:

1. Gerek okul öncesi çağda gerekse ilerleyen eğitim kademelerinde çocukların ve yetişkinlerin sosyal becerilerini geliştirmeye yönelik eğitim programları düzenlenebilir.
2. Ebeveynler, çocuklarının sosyal becerilerini geliştirmek için çocuklarıyla doğrudan ilgilenip, değişik ortamlarda nasıl davranılması gerektiği konusunda çocuklarını destekleyebilirler.
3. Çocukların sosyal becerileri, sosyal davranış problemleri ve cinsel kimlik gelişimleri konularında ailelerin bilinçlendirilmesinde faydalı olacak aile danışma merkezleri, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri ve anne-baba okulları açılabilir ve/veya açık durumda olan merkezler daha işlevsel hale getirilebilir.
4. Çocuklarla iletişim, çocuk bakımı, sosyal beceri gelişimi vb. konularda toplumu bilinçlendirmeye yönelik seminer ve konferans gibi etkinlikler desteklenebilir.

5. Araştırmanın çok çocuklu ailelerin yoğunlukta olduğu bir yörede yapıldığı dikkate alındığında bu yörede aile planlamasına yönelik çalışmaların artırılması faydalı olacaktır.

6. Okullarda özellikle sınıf öğretmenleri, çocukların aileleriyle işbirliği yaparak olumsuz davranışların düzeltilmesine yönelik çalışmalar yapabilirler. Bunun için de sınıf öğretmenlerine yönelik sosyal beceri eğitimi verilebilir. Bu konuda ilköğretimin birinci ve ikinci sınıfları kritik önem taşımaktadır. Çünkü bu dönemde olumsuz davranışların baştan engellenebilmesi fırsatı bulunmaktadır.

7. Mili Eğitim Bakanlığı tarafında ilköğretime yeni başlayan çocuklar için sosyal becerileri geliştirmeye yönelik grup çalışmaları ve sosyal oyun etkinlik programları oluşturulabilir.

8. Bu çalışma, ebeveyn eğitimi veren mevcut sivil toplum kuruluşlarına erken yaşlarda çocuk bakımı ve eğitiminin gerekliliği konusunda geçerli bilgiler sunmaktadır. Bu bilgiler ebeveynlere sosyal beceri yönünden yeterli çocuklar yetiştirmeleri için rehberlik edebilir.

KAYNAKÇA

Atılğan ,G. (2001), Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden ve Etmeyen İlköğretim 1. Kademe ve 1. Devre Öğrencilerinin Sosyal Beceri Özelliklerinin Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Belsky, J., Friedman, S., & Hsieh, K. (2001) "Testing a core emotion-regulation prediction: does early attentional control moderate the effect of infant negative emotionality on later development?", *Child Development*, 72, 123-133.

Bryan, T. H. (1991), "Selection İn Research On Learning Disabilities: A View From The Social Side", *Learning Disability Quarterly*, 14, 297-301

Campell S. B.,(2002). Behavior problems in preschool children: Clinical and Developmental Issues, Guilford Press Belsky, J. "The Effects' of Infant Day Care Reconsidered." *Early Childhood Research Quarterly*, 3 , 235-272.

Cousins, J.H., Power, T..G. ve Olvera-Ezzell, N. (1993), "Mexican-American mothers' socialization strategies: effects of education, acculturation, and health locus of control", *Journal of Experimental Child Psychology*, 55, 258–276.

Çetin F., Bilbay A. A., Kaymak D.A (2003), *Araştırmadan Uygulamaya Çocuklarda Sosyal Beceriler*, İstanbul: Epsilon Yayınevi.

Dowrick, P.W. (1986), *Video training. Chapter 11 in Social survival for Children: A Trainer's Resource.*, New York: Brunner/Mazel.

- Ellis, S. J. (1988). "Sociolinguistic survey report: Daly River Region languages." In Michael J. Ray (ed.), *Aboriginal language use in the Northern Territory: 5 reports*, 33-66. Work Papers of the Summer Institute of Linguistics, Australian Aborigines and Islanders Branch B, 13. Darwin: Summer Institute of Linguistics.
- Farrington, D.P. (1989), "Early predictors of adolescent aggression and adult violence" *Violence and Victims*, 4:79–100.
- Fletcher, A. C., Steinberg, L., Darling, N., & Dornbusch, S. M. (1995), "The company they keep: Impact of authoritative parenting in the adolescent's social network on individual adjustment and behavior", *Developmental Psychology*, 31, 300-310.
- Fox, R. A., Platz, Donald.L., & Bentley, K.S. (1995), "Maternal factors related to parenting practices, developmental expectations, and perceptions of child behavior problems", *Journal of Genetic Psychology*, 156, 431-441.
- Goldfried, M.R. and D'Zurilla T.J. (1969), "A behavioral-analytic model for assessing competence", In C. Spielberger (Ed.), *Current topics in clinical and community psychology*, 1(151–196). New York: Academic.
- Gresham, F.M. (1988), "Social Skills: Conceptual and Applied Aspects of Assessment, Training, and Social Validation", In J. C. Witts, S.N. Elliot, & F.M.Gresham (Ed.), *Handbook of Behaviour Therapy in Education*, 523-546. New York: Plenum Press.
- Gresham, F M. and Elliott, S.N. (1990), *Social Skills Rating System*. MN: Circle Pines, AGS.
- Gresham, F.M., Macmillan, D.L., Bocian, K.M. (1996), "Learning Disabilities, Low Achievement, and Mild Mental Retardation: More Alike than Different?", *Journal of Learning Disabilities*, 29, 570-581.
- Hargie, O. (Ed.). (1986), *A handbook of communication skills*, New York: New York University Press.
- Hersen, M., And Bellack, A.S. (1976), "Social Skills Training For Chronic Psychiatric Patients: Rationale, Research Findings, And Future Directions", *Comprehensive Psychiatry*, 17, 559-580.
- Hops, H. (1983), "Children's social competence and skills: current research practices and future directions" *Behavior Therapy*, 14, 3-18.
- Jamyang-Tshering K. (2004), *Social competence in preschoolers: An evaluation of the psychometric properties of the preschool Social Skills Rating System (SSRS) USA: Pace University*, (Unpublished Dissertation for the Degree of Doctorate in Education).
- Kazdin, A. E. (1985), *Treatment of antisocial behavior in children and adolescents*, Homewood, IL: The Dorsey Press.

King, R. (2000), *Classroom-based social skills training as primary prevention in kindergarten: teacher ratings of social functioning*, Ph. D. Thesis. ABD: University of Missouri.

Kostelnik, M.J, Whiren A.P, Soderman A.K, Stein L., Gregory, K. (2002), *Guiding Children's Social Development*, NY: Delmar Thomson Learning.

Linehan, M. (1980), "Content Validity: Its Relevance to Behavioral Assessment", *Behavioral Assessment*, 2, 147-159.

McFall, W.T. (1982). Tooth loss in 100 treated patients with periodontal disease. a longterm study. *Journal of Periodontology*. 53, 539-549.

McLoyd, V. C. (1998), "Socioeconomic disadvantage and child development" *American Psychologist*, 53, 185-204.

Oprea, L. M., (1998), *The relationship of authoritative parenting style of Head Start families and the development of appropriate social skills in preschool children, USA:University of New Orleans*, (Unpublished Dissertation fort he Degree of Doctorate in Education).

Parker, J. G., & Asher, S. R. (1987), "Peer relations and later personal adjustment: Are low-accepted children at risk?", *Psychological Bulletin*, 102(3), 357-389.

Pettit, G.S., Harrist, A. W., Bates, J. E., & Dodge, K. A (1991), "Family interaction, social cognition and children's subsequent relations with peers at kindergarten", *Journal of Social and Personal Relationships*, 8, 383-402.

Raine, A. (1993). *The psychopathology of crime: Criminal behavior as a clinical disorder*. San Diego, CA: Academic Press.

Ramsey, M. (1998), *Professional and Popular Medicine in France 1770:1830, The Social World of Medical Practice*, Cambridge: Cambridge University Press.

Riggio, R.E. (1986), "Assessment of Basic Social Skills", *Journal of Personality and Social Psychology*, 51 (3), 649-660.

Rinn, R.C., And Markle, A. (1979), "Modification of Social Skill Deficits in Children", In A. S. Bellack & M. Heren (Eds.), *Research and Practice in Social Skills Training*, New York, NY: Plenum, 107-129.

Seven, S. (2006), *Altı Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeyleri ile Bağlanma Durumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Seven, S. ve Yoldaş C., (2007), *Sınıf Öğretmeni Adaylarının Sosyal Beceri Düzeylerinin İncelenmesi*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi. Haziran 2007. Cilt:IV, Sayı:I.

Yüksel, G. (2004), *Sosyal Beceri Envanteri El Kitabı*, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.